

ZIŅOJUMS PAR DARBA GRUPAS NEVALSTISKO ORGANIZĀCIJU SEKTORA AKTUĀLĀS PROBLEMĀTIKAS RISINĀŠANAI REZULTĀTIEM

Nemot vērā nevalstiskā sektora satraukumu un neapmierinātību ar esošo situāciju, kas saistās ar pēdējo gadu negatīvo tendenci pilsoniskās sabiedrības telpas sašaurināšanos, 2018. gada 27. jūnija **Memoranda padomes sēdē tika izveidota ad hoc darba grupa un apstiprināts tās sastāvs**. Darba grupu vadīja Zaiga Pūce, Memoranda padomes vadītāja vietniece, un darba grupas sastāvā bija Valsts kancelejas direktors Jānis Citskovskis, Ministru prezidenta padomnieks juridiskajos jautājumos Sandis Voldiņš, Pārresoru koordinācijas centra direktors Pēteris Vilks, Latvijas Pilsoniskās alianses direktore Kristīne Zonberga, Latvijas Platforma attīstības sadarbībai (LAPAS) direktore Inese Vaivare, domnīcas Providus direktore Iveta Kažoka. Tāpat tika paredzēts, ka vajadzības gadījumā darba grupā tiks pieaicināti Kultūras ministrijas, Tieslietu ministrijas un Finanšu ministrijas pārstāvji, un atbilstošas jomas NVO. Tā kā virkne problēmjautājumu skāra Finanšu ministrijas kompetenci, vienā no trim darba grupas sēdēm līdzdarbojās Finanšu ministrijas departamenta direktors Kārlis Ketners.

Darba grupas uzdevums: apzināt un izrunāt Memoranda padomes sēdē minētās problemātikas, rast risinājumus, kā arī izvērtēt Memoranda padomes līdzšinējo darbību un potenciālo nākotnes darbības modeli.

Darba grupas paredzamais rezultāts: priekšlikumu izstrāde sadarbības starp nevalstiskajām organizācijām un valsts pārvaldi uzlabošanai.

Darba grupā diskutētās un analizētās NVO darbības problēmas

Darba grupa pārrunāja plašu problēmu loku un vienojās, ka visakūtākās problēmas un paši steidzamākie risinājumi ir nepieciešami NVO finanšu krīzes risināšanai, kā arī NVO un valsts pārvaldes dialoga uzlabošanai. Darba grupa tādēļ piedāvā jaunu NVO un valsts pārvaldes sadarbības modeli, kurš varētu sākt darboties 2019.gadā. Savukārt, jautājums par finansējuma palielinājumu nevalstiskajam sektoram jārisina, veidojot valsts budžetu nākamajam – 2019. gadam.

Darba grupā jautājumi tika izskatīti divos blokos:

1) Finansējuma trūkums nevalstisko organizāciju darbībai

Valsts budžetā ir izveidota programma “Nevalstisko organizāciju fonds”, taču piešķirtie līdzekļi ir būtiski zemāki nekā sākotnēji plānotie politikas plānošanas dokumentos (faktiskie līdzekļi 400 000 EUR kopš 2016. gada; plānotie līdzekļi – 700 000 EUR (skat. Ministru kabineta 2015. gada 16. decembra rīkojumu Nr.792)), turklāt to apjoms ir bijis nemainīgs, neņemot vērā NVO pārstāvošo mērķa grupu vajadzību pieaugumu, nodokļu sloga pieaugums (Mikrouzņēmumu nodokļa pieaugums, Sociālā nodokļa pieaugums autoratlīdzības līgumiem u.c.), citu finanšu avotu mazināšanās.

Nodokļu reformas rezultātā ir samazinājusies potenciālo ziedotāju motivācija atbalstīt NVO un līdz ar to arī kopējais ziedojumu apjoms. Pēc NVO puses izteiktā viedokļa prognozējams korporatīvo ziedojumu apjoma kritums līdz pat 75% un nepastāv motivējoša sistēma privātpersonu ziedojumiem. Vienlaikus jāņem vērā, ka fiziskās personas ir tiesīgas izmantot likumā “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” noteiktās nodokļa atlaides - fiziskas personas

apliekamā ienākuma samazinājumu par ziedotajām summām (skat. likuma “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli” 10.panta pirmās daļas 3.punktu).

EEZ finanšu instruments “NVO fonds” nav pieejams jau vairāk kā 2 gadus, turklāt šim programmēšanas periodam ir piešķirts par 1,5 miljoniem eiro mazāks finansējums nekā iepriekšējā periodā. Valsts pārvaldes puse vērš uzmanību, ka arī tās interesēs ir pēc iespējas ātrāk kvalitatīvi ieviest EEZ finanšu instrumentu, tomēr konkrētajā gadījumā lēmumu par “NVO fonda” finansējuma mehānisma ieviešanu pieņem Eiropas Ekonomiskās zonas (EEZ) un Norvēģijas finanšu instrumentu birojs Briselē un šo lēmumu virzības ātrums nav atkarīgs no Ministru kabinetam padoto institūciju lēmumiem.

Finanšu ministrija regulāri atgriežas pie ideju virzīšanas par NVO tiesību veikt saimniecisko darbību papildus ierobežojumiem.

Netiek mērķtiecīgi strādāts pie finanšu vides uzlabošanas pilsoniskās sabiedrības darbībai un attīstībai – līdz šim nav identificēta viena atbildīgā amatpersona vai institūcija, kas atbild par pilsonisko sabiedrību Latvijā, kas ietver arī šī sektora interešu aizstāvību budžeta pieņemšanas procesā.

NVO puses ieskatā netiek atbalstīts dialogs ar pilsonisko sabiedrību, kā to nosaka Eiropas Savienība, bet valsts no ES Struktūrfondiem atbalsta tikai sociālo dialogu.

2) Nevalstisko organizāciju un publiskās pārvaldes dialoga kvalitāte

NVO puses ieskatā bieži novērojama publiskās pārvaldes negatīva, dažkārt pat naidīga retorika par NVO. Īpaši izteikti tas izpaužas nodokļu politikas reformas ietvaros, kad nevalstiskās organizācijas tika minētas kā nodokļu nemaksātāji vai nodokļu optimizatori. Sevišķi negatīvs valsts amatpersonu paustais viedoklis par pilsonisko sabiedrību pārstāvjiem ir tad, ja šīs organizācijas kritizē valdības un Saeimas pieņemtos lēmumus. Vienlaikus politiķu vēršanās parasti notiek pret interešu aizstāvības organizācijām.

NVO ieskatā sadarbība un sabiedrības iesaiste konsultāciju procesā arvien biežāk notiek formāli, bet ne pēc būtības. Līdzšinējā prakse liecina, ka, neiesaistot jau sākotnējā posmā NVO, tiesību akta saskaņošana un pieņemšana aizņem ilgāku laiku posmu, jo nereti tiek iestrādātas normas, kas nav atbilstošas NVO un/vai attiecīgajām sabiedrības grupām, kuras pie iespējas sniegt priekšlikumus, cenšas novērst nelabvēlīgo regulējumu. Identificēti gadījumi, kad saskaņošanas procesā organizācijas netiek iesaistītas, vai tiek iesaistītas organizācijas, kuras pēc juridiskās formas atbilst NVO, bet nepārstāv konkrēto mērķa grupu.

Valsts pārvaldes puse nepiekrīt šādiem vispārinātiem secinājumiem un norāda, ka, lai arī nepieciešams uzlabot sabiedrības līdzdalību politikas plānošanas un normatīvo aktu izstrādē, tomēr pilnvērtīgāk ir izmantojami esošie sabiedrības līdzdalības instrumenti, tai skaitā viedokļu sniegšana par projektiem Valsts sekretāru sanāksmju, Ministru kabineta komiteju un Ministru kabineta sēžu ietvaros, kā arī konsultatīvo padomju ietvaros, kas darbojas nozaru ministrijās. Ministru kabineta pieņemtie lēmumi un valdības sēdes ir atklātas (izņemot, ja tie satur valsts noslēpumu vai ierobežotas pieejamības informāciju) un, ja izskatot kādu jautājumu ir atšķirīgs NVO pārstāvošas personas viedoklis, tad lēmums tiek pieņemts pēc šī viedokļa uzklaušanās klātienē Ministru kabineta komitejas vai Ministru kabineta sēdē.

NVO ieskatā augstas valdības amatpersonas ir samazinājušas dialogu ar sabiedrību caur Memoranda padomi līdz minimumam. Pēdējos gados valsts pārvalde izvairās no dialoga ar NVO, atsakot tikties vai neierodoties uz tikšanos, ignorējot sniegtos motivētos viedokļus. Valsts pārvaldes puse vēlas precizēt, ka Ministru prezidents ir piedalījies Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padomes sēdē 31.01.2018.; atbilstoši decembra Memoranda padomes sēdē izteiktajam aicinājumiem ticies ar biedrību "Latvijas Pilsoniskā alianse" 07.06.2018., kā arī piedalījies ar atklāšanas uzrunu 29.08.2018. ikgadējā Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda konferencē.

Darba grupas piedāvātie risinājumi:

1) Finansējuma trūkums nevalstisko organizāciju darbībai

Nevalstisko organizāciju finansējuma trūkuma problemātika ir jārīcina kompleksi. Nepieciešams nodrošināt finansējuma avotu dažādību (tai skaitā attiecībā uz ziedojumu apjoma pieaugumu, atvieglot NVO saimniecisko darbību utt.) un vienlaikus pakāpenisku valsts finansējuma pieaugumu, nodrošinot reālās NVO sektora vajadzības. Ņemot vērā kritisko situāciju ar NVO finansējumu, ir nepieciešams jautājumu par finanšu avotiem risināt jau 2019. gada budžeta veidošanas procesā – tai skaitā paredzēt NVO fonda finansējuma pieaugumu (NVO aplēses liecina par gada finansējuma nepieciešamību ne mazāk kā 5 miljonu eiro apmērā).

Jāizstrādā stabils interešu aizstāvības NVO atbalsts caur neitrāliem valsts mehānismiem, piemēram, NVO fondu, Valsts kancelejas atbalsts esošo tiesisko aktu ieviešanas uzraudzībā.

NVO puses ieskatā jautājums par finansējuma palielinājumu nevalstiskajam sektoram jārīcina nekavējoties - nevalstiskā sektora un nevalstisko organizāciju finanšu ilgtspēja tiek risināta ārpus darba grupas, bet jau 2018. gadā, veidojot valsts budžetu 2019. gadam.

2) Nevalstisko organizāciju un valsts pārvaldes dialoga kvalitāte

Darba grupa vienojas, ka nepieciešams mainīt pašreizējo, bieži vien formālo NVO un valsts pārvaldes sadarbības modeli. Pirmais solis šai virzienā būtu Memoranda padomes darbības modeļa maiņa. Darba grupa ir sagatavojusi jauno darbības modeli un tas ir aprobēts ikgadējā Ministru kabineta un NVO sadarbības memoranda konferencē 29.08.2018.

Jaunais darbības modelis tiek piedāvāts Memoranda padomei un tas paredz:

- a) Memoranda padomes pastāvīgās darba grupas, kas regulāri un padziļināti strādā NVO un valsts pārvaldes sadarbības un budžeta jomās;
- b) Memoranda padomes paplašinātās sēdes reizi gadā, kas paredz Ministru prezidenta (un citu augstāko politisko amatpersonu) iesaisti lēmumu pieņemšanā par kompleksi MK un NVO sadarbības jautājumiem;
- c) Memoranda padomes ikgadējo forumu, kas paplašina NVO līdzdalību sadarbībā.

Minētā modeļa ieviešana nozīmē nepieciešamību nākamā gada valsts budžetā paredzēt finanšu līdzekļus Memoranda padomes koordinēšanas un darbības (tai skaitā darba grupu)

nodrošināšanai, maksimāli izvēloties deleģēt šo funkciju pašai pilsoniskajai sabiedrībai. No 2021. gada šim nolūkam potenciāli būtu izmantojami ES pilsoniskajam dialogam paredzētie līdzekļi no ESF+, līdz tam jāizmanto valsts budžeta līdzekļi (piemēram, iezīmēts finansējums palielinātajā NVO fonda finansējumā, funkciju deleģēšanas līgums vai tml.).

Darba grupa aicina turpināt diskusijas un pieņemt lēmumu par vienu atbildīgo politisko amatpersonu un institūciju par NVO un valsts pārvaldes sadarbību – NVO pārstāvji vēlētos, lai par NVO sektoru politiski atbildīgā amatpersona būtu Ministru prezidents nevis kādas nozares ministrs.

Tāpat jāuzsāk mērķtiecīgs abu pušu izglītošanas process jeb uzlabot sadarbības , lai sadarbība būtu jēgpilna un konstruktīva.